

Práva a povinnosti zmluvných strán (obsah zmluvy), výklad zmlúv, neplatnosť zmluvy

Prof. JUDr. Mária Patakyová, PhD.

Práva a povinnosti zmluvných strán (Obsah zmlúv I.)

- Základom je zmluvná sloboda, ktorá je limitovaná
 - Kogentnými normami OBZ
 - Dobrými mravmi (ustanovenie v rozpore – neplatnosť/s ohľadom na režim OBZ)
 - Poctivý obchodný styk (výkon práva v rozpore s POS – výkon nepožíva právnu ochranu)
 - Zákaz zneužitia práva
- Dispozitívne normy – ak sa od nich neodkloním, tak sa budú aplikovať

Práva a povinnosti zmluvných strán (Obsah zmlúv II.)

- Obsah zmluvy
 - Predmet zmluvy
 - Základný rámec práv a povinností zmluvných strán
 - Základné ustanovenia (pomenované zmluvy) – kogentné ustanovenia (§ 263 ods. 2 OBZ) - § 269 ods. 1 OBZ
 - Predmet záväzkov dostatočne určený (nepomenované zmluvy) – 269 ods. 2 OBZ/ inak § 37 OZ
- Základná povinnosť – plniť včas a riadne
 - Predmet záväzku (predmet plnenia)
 - Spôsob plnenia
 - Čas plnenia
 - Miesto plnenia
- Osobitné práva a povinnosti zmluvných strán sú špecifikované pri jednotlivých zmluvných typoch
 - Väčšinou sa jedná o dispozitívne ustanovenia, od ktorých je možné sa odchýliť
 - Súčasťou zmluvných dojednaní sú aj ustanovenia o povinnosti zachovávať mlčanlivosť (NDA)

Obsah zmluvy (všeobecne)

- Status subjektov, predmet ich činnosti (relatívny obchodný záväzkový vzťah)
- Objekt zmluvy (absolútny obchodný záväzkový vzťah)
- Identifikácia zmluvného typu
 - Pomenované zmluvy
 - OBZ - § 269 ods. 1 OBZ
 - OZ - § 261 ods. 9 OBZ (kombinované obchodné záväzkové vzťahy)
 - Zmluvy špecifikované v iných zákonoch (ZCPIS)
 - Nepomenované zmluvy
 - § 269 ods. 2 OBZ

Obsah zmluvy – pomenovaná zmluva

- Pomenované zmluvy
 - OBZ/OZ/iné zákony
- Podstatné časti zmluvy ustanovené v základných ustanoveniach - § 269 ods. 1 OBZ
- Kogentný charakter ustanovení - § 263 ods. 2 OBZ: *„Strany sa nemôžu odchýliť od základných ustanovení uvedených pre jednotlivé zmluvné typy v tejto časti a od ustanovení, ktoré ustanovujú povinnú písomnú formu právneho úkonu.“*
- Nenaplnenie základných ustanovení
 - Nepomenovaná zmluva (§ 269 ods. 2 OBZ, § 51 OZ)
 - Pozor na neurčitosť právneho úkonu (§ 37 OZ) – absolútna neplatnosť, možnosť relatívnej neplatnosti - § 267 OBZ? (nevzťahuje sa na 2. časť OBZ)

Obsah zmluvy – nepomenovaná zmluva

- § 269 ods. 2 OBZ: *„Účastníci môžu uzavrieť aj takú zmluvu, ktorá nie je upravená ako typ zmluvy. Ak však účastníci dostatočne neurčia predmet svojich záväzkov, zmluva nie je uzavretá.“*
- *Teoreticky non negotium, ale prakticky absolútna neplatnosť*
- Predmet záväzkov musí byť dostatočne určený inak hrozí neurčitost' právneho úkonu
 - § 37 OZ: *„Právny úkon sa musí urobiť slobodne a vážne, určite a zrozumiteľne; inak je neplatný.“*

Predmet záväzku

- § 494 OZ: *„Z platného záväzku je dlžník povinný niečo dať, konať, niečoho sa zdržať alebo niečo trpieť a veriteľ je oprávnený to od neho požadovať.“*
- Náležitosti
 - **určitosť** (vymedzenie čo do obsahu, jednotlivo alebo druhovo, čo do akosti a čo do množstva, čo do subjektov, spôsobu, času a miesta)
 - **dovolenosť** (plnenie nie je v rozpore so zákonom, zákon neobchádza, nie je v rozpore so zásadou dobrých mravov)
 - **možnosť** (nikto sa nemôže platne zaviazať na nemožné plnenie)
- Predmet plnenia záväzku môže byť určený
 - jednotlivo
 - druhovo
 - alternatívne

Spôsob plnenia I.

- Riadne splnenie záväzku (§ 324 ods. 1 OBZ)
 - naplnenie zmluvou dohodnutých alebo zákonom stanovených náležitostí kvality plnenia (v zmysle plnenia bez väd), času a miesta plnenia, ale aj adresáta plnenia a poskytovateľa plnenia
 - účinok – zánik záväzku
- Nenaplnenie náležitostí riadneho plnenia
 - neskoré plnenie – ak nedošlo k odstúpeniu od zmluvy veriteľom – zánik záväzku (§ 324 ods. 2 OBZ)
 - plnenie s vadami – ak veriteľ pre tieto vady nemá/nevyužije odstúpiť – mení sa obsah záväzku – pôvodný záväzok nezaniká poskytnutím vadného plnenia, ale až uspokojením nároku vadného plnenia, ktorý si neuspokojený veriteľ uplatnil

Spôsob plnenia II.

- V prípade alternatívnych možností plnenia (§ 327 OBZ)
 - dlžník má právo určiť spôsob plnenia, ak zo zmluvy nevyplýva, že toto právo prislúcha veriteľovi
 - ak veriteľ neurčí tento spôsob v čase určenom v zmluve, inak do doby určenej na plnenie, môže dlžník určiť spôsob plnenia
- Povinnosť prijať čiastočné plnenie (§ 329 OBZ)
 - povinnosti veriteľa prijať aj iba čiastočné plnenie
 - výnimky – čiastočné plnenie odporuje povahe záväzku alebo hospodárskemu účelu sledovanému veriteľom pri uzavretí zmluvy, ak tento účel je v zmluve
 - vyjadrený alebo v čase uzavretia zmluvy dlžníkovi známy
 - dôsledky pre dlžníka – zmenšenie rozsahu záväzku ale napr. aj uznanie zvyšnej časti plnenia za podmienok podľa § 407 ods. 3 OBZ

Čas plnenia

- K zániku záväzku dochádza riadnym splnením v čase určenom zmluve
- Určenie času plnenia nie je obligatórnou náležitosťou zmluvy
 - V prípade absencie určenia času plnenia – OBZ dispozitívne ustanovuje určenie času v prospech veriteľa, ktorý je oprávnený požadovať plnenie okamžite
 - Premlčanie práva na vyzvanie
- Dôsledky nedodržania času plnenia
 - Omeškanie dlžníka – veriteľovi vzniká nárok na úroky z omeškania, paušálna náhrada nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, odstúpenie od zmluvy, dohodnuté sankcie (zmluvná pokuta), náhrada škody

Miesto plnenia I.

- Plnenie na určenom mieste – predpoklad riadneho splnenia záväzku
- Miesto plnenia nepeňažného záväzku (§336 OBZ)
 - zásada, podľa ktorej, ak zmluva neurčuje inak alebo ak povaha záväzku nepredpokladá niečo iné, k nepeňažnému plneniu dôjde v sídle, mieste podnikania alebo bydlisku dlžníka
 - rozhodujúce je sídlo/miesto podnikania/bydlisko dlžníka v čase vzniku záväzku

Miesto plnenia II.

- Miesto plnenia peňažného záväzku (§337 OBZ)
 - peňažné plnenie v zmysle fyzického odovzdania peňažného obnosu do rúk veriteľa, sa plní v sídle, mieste podnikania alebo bydlisku veriteľa
 - peňažný záväzok platený prostredníctvom banky alebo prostredníctvom poštového podniku je splnený pripísaním sumy peňažného záväzku na účet veriteľa v jeho banke alebo vyplatením sumy peňažného záväzku veriteľovi v hotovosti

Výklad zmlúv I.

- Interpretáčn  pravidlá obsiahnut  v OBZ majú prednosť pred interpretačnými pravidlami v OZ
- Všeobecn  interpretačné pravidlá
 - Úmysel konajúcej osoby § 266 ods. 1 OBZ (subjektívny prvok)
 - Význam, ktor  by mu spravidla prikladala osoba v postavení osoby, ktorej bol prejav vôle určen  § 266 ods. 2 OBZ (objektívny prvok)

Výklad zmlúv II.

- Osobitné interpretačné pravidlá
 - Okolnosti súvisiace s prejavom vôle § 266 ods. 3 OBZ
 - Výrazy pripúšťajúce rôzny výklad - na úkor strany, ktorá ako prvá v konaní tento výraz použila § 266 ods. 4 OBZ (*contra proferentem*)
 - Výklad podľa významu, ktorý sa im spravidla v tomto styku prikladá v obchodnom styku § 266 ods. 2 OBZ
 - Výklad pre spotrebiteľa priaznivejší § 266 ods. 5 OBZ
 - Rozhodné je miesto v zmluve uvedené § 266 ods. 6 OBZ (zmluva vs publicita)

Judikatúra

- **Rozsudok Krajského súdu v Brne, č. k. 29 Ca 157/97-35, z 9. 2. 1998:** Podľa ustanovenia § 2 ods. 3 zákona č. 337/1992 Sb. v platnom znení je správcom dane i jemu nadriadené finančné riaditeľstvo oprávnené posúdiť dôkazy podľa svojej úvahy, čo v zásade znamená, že právny úkon môže byť z daňového hľadiska posudzovaný podľa svojho obsahu a nie podľa formy.
- K tomu, aby bol právny úkon platný, je podľa § 37 Občianskeho zákonníka nevyhnutné aby prejavená vôľa bola nielen slobodná, ale aj vážna, čo znamená, že úmysel účastníka právneho vzťahu musí skutočne smerovať k vyvolaniu právnych účinkov, ktoré sú s ich prejavom vôle spojené. O vážnu vôľu nemôže ísť v prípadoch simulovaných právnych úkonov. Práve simulácia je takým prípadom, keď účastníci účinky s prejavom vôle vyvolať nechcú, ale ich len predstierajú. Nedostatok vážnosti vôle je postihnutý sankciou spočívajúcou v podobe absolútne neplatného právneho úkonu.
- Táto občianskoprávna úprava náležitostí právnych úkonov platí aj pre obchodne právne vzťahy. Simulované právne úkony, ktoré spočívajú v predstieraní obchodného prípadu v právnych vzťahoch medzi jeho účastníkmi, patria ku kvalifikovaným formám obchádzania zákona. Simulované právne úkony sú v oblasti obchodne právnych vzťahov neplatné.
- Okrem občianskeho práva a obchodného práva sa vyskytujú simulované právne úkony aj v oblasti daňového práva. Ak bolo uzavretie zmluvy predstierané za účelom akejkoľvek formy daňového zvýhodnenia, prípadne daňového úniku, bola zmluva uzavretá v rozpore so zákonom a pre správcu dane nemohlo byť rozhodujúce, že žalobca uplatnený nárok na odpočet dane doložil po stránke formálnej perfektným daňovým dokladom. **Rozhodujúce bolo, že uplatnený nárok nebol potvrdený po stránke faktickej.** (*Holejšovský, J. a kol. Obchodní judikatura. Vybraná rozhodnutí českých soudů ve věcech týkajících se podnikání (II). Praha : Martin Novotný – Newsletter, 2001, s. 99.*)

- **ÚS SR, I. ÚS 242/2007:** Interpretácia zmlúv ako prejav autonómnej normotvorby účastníkov súkromnoprávných vzťahov je zásadne úlohou všeobecných súdov, to však len potiaľ, pokiaľ všeobecné súdy nerozhodujú v extrémnom rozpore s obsahom súdneho spisu, alebo v rozpore s princípom spravodlivosti, či arbitrárne. Tento postup by potom bolo možné osvedčiť za svojvôľu, ktorou sa porušuje ústavné právo na zákonný a spravodlivý proces.

Nález ÚS SR, sp. zn. [I.ÚS 243/07](#)

„14. Samotná skutočnosť, že predmetná zmluva bola koncipovaná a napísaná jednou jej stranou (zdravotnou poisťovňou) a sťažovateľ ku nej len „pristúpil“ jej podpísaním s akceptáciou obsahu (teda aj sporného článku VII bodu dva), predstavuje ďalší zásadný argument proti interpretácii zmluvy podanej všeobecnými súdmi. Ustavný súd v tomto smere odkazuje na všeobecne platný princíp, podľa ktorého **ak sú v zmluve použité formulácie a pojmy, ktoré možno vykladať rozdielne, javí sa byť spravodlivým vykladať ich v neprospech toho, kto ich do zmluvy uložil.** Zmyslom tohto princípu je neumožniť strane naformulovať v zmluve ustanovenie pripúšťajúce viacvýznamový výklad a následne v zlej viere zneužiť mnohoznačnosť tohto ustanovenia na úkor záujmov druhej zmluvnej strany. Rozumným sa preto javí postulát, podľa ktorého **tvorca zmluvy, ktorý argumentuje neurčitým ustanovením pripúšťajúcim viacerý možný výklad, sám musí preukázať, že nekoná v zlej viere a že medzi stranami bol skutočne konsenzus na tvorcom zmluvy tvrdenom význame, a nie naopak,** tak ako to ustálili všeobecné súdy. Takúto požiadavku nemohla zdravotná poisťovňa v tejto veci uniesť, ak sama expressis verbis do čl. VII bodu dva uviedla, že vzťah medzi ňou a sťažovateľom sa bude riadiť nielen Občianskym zákonníkom, ale aj Obchodným zákonníkom či inými právnymi predpismi.“

NS SR, sp. zn. 5 Cdo 205 2008:

Potrebné je poukázať aj na to, že obsah záväzkového vzťahu, z ktorého navrhovateľ uplatňuje svoj nárok na základe zmluvy z 15. decembra 1992, spadá pod režim Obchodného zákonníka, keďže ide o vzťah medzi obchodnou spoločnosťou a obcou pri ich podnikateľskej činnosti a zmluva sa týka zabezpečovania verejných potrieb (§ 261 ods. 2 Obchodného zákonníka). Výklad tohto záväzkového právneho vzťahu je preto potrebné uskutočniť nielen podľa ustanovenia § 35 ods. 2 Občianskeho zákonníka, keďže Obchodný zákonník v ustanovení § 266 sám stanoví pre výklad právnych úkonov výkladové pravidlá, ktorými dopĺňa základné pravidlo uvedené v citovanom ustanovení § 35 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Tým je výklad právneho úkonu podľa vôle toho, kto právny úkon urobil. Najskôr tak musí byť v zmysle § 266 Obchodného zákonníka zistený úmysel toho, kto konal, v danom prípade účastníkov konania. Pokiaľ ho nie je možné zistiť, alebo sa zmluvné strany v sledovanom úmysle právneho úkonu rozchádzajú, potom je nutné vychádzať z významu, aký by bežný podnikateľ prejavenej vôli prikladal a ďalej z toho, aký význam sa prikladá v právnom úkone použitým výrazom podľa obchodných zvyklostí. Pri nemožnosti zistenia subjektívneho hľadiska (úmysle konajúcich) prichádza potom do úvahy objektívne hľadisko. Vždy sa však tak z hľadiska subjektívneho, ako aj objektívneho musí brať ohľad na všetky okolnosti súvisiace s prejavom vôle, vrátane rokovania o uzavretí zmluvy, praxe, ktorú, medzi sebou zmluvné strany zaviedli, ako aj na následné správanie sa strán, pokiaľ to povaha veci pripúšťa. Dôvodná je preto námietka dovolateľa v tom, že kúpna zmluva z 15. decembra 1992 bola odvolacím súdom vyhodnotená ako absolútne neplatná bez toho, aby bol vykonaný jej riadny výklad v zmysle ustanovenia § 35 ods. 2 Občianskeho zákonníka a ustanovenia § 266 Obchodného zákonníka.

Neplatnosť zmluvy I.

- Neplatnosť právneho úkonu – všeobecne
 - Absolútna
 - Relatívna
- Absolútna neplatnosť
 - Môže sa jej dovolávať každý
 - Bez časového obmedzenia
 - Súd prihliada ex offa
 - Plnenie na základe takéhoto právneho úkonu – bezdôvodné obohatenie
- Relatívna neplatnosť
 - Môže sa jej dovolávať len ten, kto bol takýmto právnym úkonom dotknutý
 - Nemôže sa jej dovolávať ten, kto ju sám spôsobil
 - Presumpcia platnosti
 - Súd neprihliada ex offa

Neplatnosť zmluvy II.

- Neoprávnenie podnikanie bez vplyvu na povahu a platnosť - §3 OBZ,
- Význam tzv. „Salvatorskej doložky“ (Salvator – záchranca)
- Neplatnosť právneho úkonu v OBZ
 - Odlišná úprava neplatnosti/rozlišovanie či jeho ochrana prostredníctvom neplatnosti ustanovená len pre jednu stranu alebo obe strany
 - § 267 OBZ
 - § 267 ods. 1 OBZ: *„Ak je neplatnosť právneho úkonu ustanovená na ochranu niektorého účastníka, môže sa tejto neplatnosti dovolávať **iba** tento účastník. To neplatí pre zmluvy uzatvorené podľa druhej časti tohto zákona.“* (nevzťahuje sa na 2. časť OBZ)
 - Neaplikuje sa § 49 OZ – tieseň (§ 267 ods. 2 OBZ)
 - § 267 ods. 3 OBZ: *„Ak je súčasťou inak neplatnej zmluvy dohoda o voľbe práva alebo tohto zákona (§ 262) alebo dohoda o riešení sporu medzi zmluvnými stranami, tieto dohody neplatné iba v prípade, že sa na ne vzťahuje dôvod neplatnosti. Neplatnosť týchto dohôd sa naopak netýka neplatnosti zmluvy, ktorej sú súčasťou.“*

Občiansky zákonník vs Obchodný zákonník

- Občiansky zákonník v § 40a taxatívnym spôsobom vymenúva ustanovenia, v prípade ktorých ide o relatívnu neplatnosť právneho úkonu.
- Obchodný zákonník pristupuje k určovaniu relatívnej a absolútnej neplatnosti zásadne odlišným spôsobom. O relatívnu neplatnosť ide vždy vtedy, keď neplatnosť právneho úkonu je ustanovená na ochranu len niektorého účastníka.
- Dôvody neplatnosti sú uvedené v Občianskom zákonníku [napr. právny úkon je neplatný, ak nebol urobený slobodne, vážne, zrozumiteľne, nie je určitý, jeho predmetom je nemožné plnenie, bol urobený v omyle, alebo ktorý sa obsahom alebo účelom prieči zákonu, zákon obchádza, prieči sa dobrým mravom, nie je urobený vo forme, ktorú stanovuje zákon alebo dohoda účastníkov (podľa OBZ právny úkon je neplatný aj vtedy, ak nie je urobený v písomnej forme, ktorú požadovala čo len jedna zmluvná strana), ak ho urobil ten kto nemá spôsobilosť na právne úkony alebo ho urobila osoba, ktorá konala v duševnej poruche a ktorá ju robí na tento právny úkon neschopnou (§ 37–40 a § 49)].
- Rozlíšenie toho, či dôvod neplatnosti je na ochranu len jedného účastníka alebo oboidvoch, nebude vždy jednoduché. Takéto rozlišovanie neplatnosti sa aplikuje len na právne úkony podľa tretej časti Obchodného zákonníka. Neplatnosť zmlúv podľa druhej časti (napr. spoločenskej a zakladateľskej zmluvy, zmluvy o prevode obchodného podielu a pod.) sa posudzuje podľa ustanovení Občianskeho zákonníka, ak z ustanovení druhej časti Obchodného zákonníka nevyplýva niečo iné (napr. podľa § 161c ods. 1 právny úkon, ktorý je v rozpore s ustanoveniami § 161a a 161b, sa považuje za platný).

Nález ÚS SR, sp. zn. [I. ÚS 242/07](#)

- „20. Ďalším základným princípom výkladu zmlúv je priorita výkladu, ktorý nezakladá neplatnosť zmluvy, pred takým výkladom, ktorý neplatnosť zmluvy zakladá, ak sú možné obidva výklady. Je tak vyjadrený a podporovaný princíp autonómie zmluvných strán, povaha súkromného práva a s ním spojená spoločenská a hospodárska funkcia zmluvy. **Neplatnosť zmluvy má byť teda výnimkou, a nie zásadou.** Nie je teda ústavne konformné a v rozpore s princípmi právneho štátu vyplývajúcim z čl. 1 ústavy je taká prax, keď všeobecné súdy preferujú celkom opačnú tézu uprednostňujúcu výklad vedúci k neplatnosti zmluvy pred výkladom neplatnosť zmluvy nezakladajúcim.“